

Trócsányi Sára¹: Média és méltóság

Sajtószabadság és személyiségvédelem két német alkotmánybíróági ítélet tükrében

Az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetők - írja az alkotmány². Azt azonban nem írja, hogyan is érvényesítsük e jogokat, amikor semmilyen eljárási szabályt nem találunk és az alkotmányjogi panasszal a magyar jog szerint³ csak akkor lehet az alkotmánybíróshoz fordulni, ha a jogsérelem az *alkotmányellenes jogszabály alkalmazása folytán* következett be, és az érintett egyéb jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, illetőleg más jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. (Az országgyűlési biztos állásfoglalása - néhány esettől eltekintve - nem kötelező erejű.)

Németországban ezzel szemben bárki, aki úgy érzi, hogy a közhatalom bármely alapjogát megsértette, alkotmányjogi panasszal fordulhat a Szövetségi Alkotmánybíróshoz⁴. Az indítvány tárgya egyaránt lehet valamely hivatal intézkedése, jogszabály rendelkezése, vagy bírósági ítélet, feltéve hogy az indítványozó a rendelkezésére álló bírói jogorvoslati lehetőségeket már kimerítette.⁵

Az alábbiakban két olyan német alkotmánybíróági ítéletet mutatunk be, melyek meghatározó jelentőségűek a sajtószabadság és magánszféra védelméhez fűződő jog ütközésének feloldásában. Mindkét ítéletnek van azonban utóélete is: az egyiket egy évtizedekkel később azonos tárgyban hozott újabb határozat, a másikat néhány év múlva az Európai Emberi Jogi Bíróság⁶ ítélete követte.

Elsőként a német jogban e témakörben már-már klasszikussá vált Lebach-ítéletet⁷ ismertetjük, mely egy alkotmányjogi panasz alapján született 1973-ban.

A húszas éveiben járó indítványozó részese volt egy súlyos bűncselekménynek, az ún. lebachi katonagyilkosságnak. A két elkövető és az indítványozó barátok voltak, emellett kapcsolatuknak volt homoszexuális komponense is. A két elkövető 1969-ben előre kitervelten megtámadott a laktanyát, megölt négy katonát és egyet súlyosan megsebesített, majd fegyvereket és muníciót zsákmányolt. Később megpróbáltak egy pénzügyi szakembert megzsarolni. Az indítványozó a bűncselekmény megvalósításában nem vett részt.

A bíróság 1970-ben a két elkövetőt életfogytiglani börtönre, az indítványozót bűnsegédlet miatt 6 év szabadságvesztésre ítélte, mert a bűncselekmény elkövetéséhez használt pisztolyt ő szerezte be és segítséget nyújtott a zsarolásban is. Enyhítő körülményként értékelték egyebek mellett, hogy a bűncselekmény súlyához képest csekély volt az indítványozó közrehatása és vallomásával hozzájárult a bűncselekmény felderítéséhez.

Az indítványozó büntetésének kétharmadát letöltötte, szabadlábra helyezése 1973 nyarára volt várható, mely után szülővárosába kíván hazatérni.

A bűncselekmény a német közvéleményben nagy érdeklődést váltott ki, a sajtó, rádió és a televízió a nyomozásról és az eljárásról is rendszeresen tudósított. Az esetről a ZDF német közszolgálati televízió egyik vezető munkatársa és a Szövetségi Bűnügyi Hivatal vezető nyomozója még a jogerős ítélet kimondása előtt megjelentetett egy könyvet, melyből a ZDF egy dokumentum-játékfilmet forgatott, mely 1972 tavaszára készült el. A kétrészes film első része a baráti körről, a cselekmény kiterveléséről és kivitelezéséről, míg a második rész a nyomozásról szól. Az indítványozót a film - noha színész által - képmen megjeleníti és neve is többször elhangzik.

Az indítványozó szerint a film tervezett sugárzása sérti a személyiségi jogait és a képmás védelméhez való jogát. Kérelmét, hogy - amennyiben képe megjelenik és neve elhangzik a filmben - a bíróság tiltsa meg a sugárzást, a helyi és a tartományi bíróság is - egyebek mellett a szerzői jog védelmére hivatkozva - elutasította.

A tartományi bíróság ítéletének indoklásában kitért arra is, hogy az indítványozó e bűnügy egyik elkövetőjeként (egy meghatározott időre) „relatív kortárs személyiséggé⁸” vált. A cselekmény pszichológiai és szociológiai hátterének társadalompolitikai jelentősége is van, mellyel kapcsolatban

¹ A szerző a PTE ÁJK Informatikai és kommunikációs jogi kutatóintézetének kutatója

² 70/K. §

³ Az Alkotmánybíróshoz szóló 1989. évi XXXII. törvény 48. §

⁴ Das Bundesverfassungsgericht; www.bverfg.de

⁵ 1951 és 2011 között több mint 130 ezer alkotmányjogi panasz érkezett a német alkotmánybíróshoz; közel 3300 járt eredménnyel.

⁶ The European Court of Human Rights; <http://www.echr.coe.int/echr>

⁷ BVerfGE 35, 202; 1 BvR 536/72. Az ítéletre azóta több mint harminc alkalommal hivatkozott a Szövetségi Alkotmánybíróshoz (Bundesverfassungsgericht)

⁸ Relative Person der Zeitgeschichte

fennáll a társadalom információs érdeke. Mint a bűncselekményt elkövető csoport tagja, az indítványozó köteles eltérni azt, hogy az esemény (akár az elkészült film alapján is) nyilvános vita tárgya legyen - tekintet nélkül arra, hogy ő milyen szerepet játszott a bűncselekményben.

A tartományi bíróság megítélése szerint a társadalom jelentős része még mindig nagy érdeklődést mutat az ügy és az elkövető iránt. Az erről szóló, valóságnak megfelelő, tényszerű tudósítás azonban nem képzelhető el úgy, hogy az indítványozó személyét és előéletét ne mutassa be. Az indítványozónak nem áll szemben jogos érdeke a ZDF közszolgálati adó érdekével, mert a társadalomba való beilleszkedés érdekét a kommunikáció szabadságával szemben nem tekinthetjük konkrét érdekeknek. Az indítványozó szülővárosának lakossága nyilvánvalóan jobban értesült az ügygel és az elkövetővel kapcsolatban, mint az átlag néző, így az érintett személyiségi jogaiba való beavatkozás sem lesz indokolatlan mértékű. Mindazonáltal a bíróság is tisztában van azzal, hogy a film bemutatása a reszocializációt megnehezítheti.

Az indítványozó azzal az indoklással fordult az alkotmánybírósághoz, hogy az alaptörvény által megfogalmazott emberképpel nem egyeztethető össze az, hogy egy büntetett büntetése mellett egy olyan deklasszációdásnak is ki legyen téve, melyet a tévénezők millióinak modern pellengére jelent. A közvélemény jogos információs érdeke az eljárás lezárultát és a jogerős ítéletet követően, vagy ennek időben közvetlen közelében megszűnik. A film azzal, hogy egy pontból, az elkövetők homoszexuális hajlamából vezeti le az eseményeket, eltorzítja a valóságot, előítéletet válthat ki és elsősorban szenzációhajhászásra alkalmas.

A Szövetségi Alkotmánybíróság az indítványt megalapozottnak találta és kimondta, hogy a jelen esetben a sajtószabadság és a személyiségvédelem alapjoga közül egyiknek sincs elsőbbsége. Az egyes esetekben a magánszférába való beavatkozás intenzitása és a közvélemény információs érdeke között kell mérlegelni. Súlyos bűncselekmények esetén a nyilvánosság aktuális információs érdeke megelőzi az elkövető személyiség védelemhez való jogát. Ugyanakkor a személyiségi jog alkotmányos védelme nem engedi azt, hogy a televízió az aktuális tudósításokon kívül, akár dokumentumfilm formájában is, időben korlátlanul foglakozzék a bűncselekmény elkövetőjének személyével és magánszférájával.

Ennél fogva a későbbi tudósítás nem engedhető meg akkor, ha az alkalmas arra, hogy egy újabb (járulékos) hátrányt okozzon az elkövetőnek azáltal, hogy a társadalomba való beilleszkedését veszélyezteti. A reszocializációt veszélyezteti az, ha egy műsor az elkövetőt szabadlábra bocsátásakor, vagy az azt követő időszakban azonosítható módon ábrázolja.

A személyiség szabad kibontakoztatása és az emberi méltóság mindenkinek biztosítja, hogy életének legyen egy olyan privát területe, amely csak az övé. Ide tartozik a képmás és a kimondott szó védelméhez való jog⁹. Mindenkinek joga van arra, hogy maga döntse el, kívánja-e, és ha igen, milyen mértékben az életét, vagy annak részleteit a nyilvánosság elé tárni.

Az alkotmánybíróság állandó joggyakorlata szerint a magánélet teljes egésze nem áll abszolút védelem alatt. Az egyénnek - aki a társadalomban élő polgárként kommunikál, létevel és magatartásával hat másokra és ezáltal embertársai magánszféráját és a társadalom érdekeit is érinti - bele kell törődnie abba, hogy magánéletét érintő kizárólagos joga korlátozódik, kivéve életének legbelsőbb, sérthetetlen területét. Ugyanakkor a bűncselekmények felderítéséhez fűződő állami érdek, vagy más közérdek sem igazolja eleve a magánszférába való beavatkozást. A személyiség kibontakoztatásának joga, mely az alkotmány legmagasabb értékével, az emberi méltóság védelmével szoros összefüggésben áll, megköveteli, hogy az ilyen érdekből való beavatkozás is megfelelően az alkotmány 1. § (1)¹⁰ bekezdésében foglalt védelem követelményének.

A rádió és a televízió a sajtóhoz hasonlóan a tömegkommunikáció nélkülözhetetlen eszközei, melyek a kapcsolatot jelentik a lakosság és az állami szervek között. Ezekkel az eszközökkel szerzik a polgárok korunk eseményeiről, az állam ügyeiről és a társadalom életéről való információikat. Ez teszi lehetővé és tartja mozgásban a társadalmi párbeszédet, mert különböző véleményeket közvetít, lehetőséget ad az egyénnek és a társadalmi csoportoknak véleményük kifejtésére és maga is a közvélemény formálásának szereplője. A sajtószabadságnak figyelembe kell vennie más jogi értékeket is, ez azonban nem jelentheti e szabadság relativizálását.

A jelen konfliktusban abból kell kiindulni, hogy az alkotmány akarata szerint mindkét alkotmányos érték alapvető része a szabad és demokratikus életnek, azaz egyik jog sem élvez a másikkal szemben elsőbbséget. Az alaptörvény által felállított követelmények és az ennek megfelelő társadalmi élet egyaránt megköveteli az individuális személyiség elismerését és a szabad életviszonyokat, mely a jelenben nem képzelhető el szabad kommunikáció nélkül. Konfliktus esetén mindkét alkotmányos értéknek lehetőleg kiegyensúlyozottan kell érvényesülni; ha ez nem érhető el, akkor az egyedi eset körülményeit figyelembe véve kell eldönteni, hogy melyik érdekek kell

⁹ „Das Recht am gesprochenen Wort” Ld. Kohl-ítélet: BverwG 3 C 41.03; kihirdetve: 2004. június 23.

¹⁰ Az emberi méltóság sérthetlenségét kimondó szakasz

visszavonulnia. Esetünk - mivel mindkét jog az emberi méltósághoz való kapcsolódik - az alkotmány értékrendjének középpontját érinti: egyfelől azt az intenzitást kell figyelembe venni, amellyel a műsor beavatkozik a személyiség területébe, másfelől vizsgálni kell azt a közérdeklődést, amelynek kielégítését a műsor szolgálja és azt, hogy e cél elérésére alkalmas-e.

A személyiségvédelem alkotmányos jelentősége miatt nem engedhető meg, hogy az aktuális tudósításokon túl a tömegkommunikációs eszközök korlátlanul belegázoljanak a bűncselekmény elkövetőjének magánszférájába. Az aktuális információs igény kielégítését követően újra elsőbbsége lesz annak a jognak, melynek alapján az érintett maga döntheti el, kívánja-e magánéletének részleteit közzétenni. Még az az elkövető is, aki egy súlyos bűncselekmény miatt a közvélemény figyelmének középpontjába került és általános megvetést keltett, a társadalom tagja marad, és igényt tarthat individuumának védelmére.

A büntetés végrehajtásának egyik célja az, hogy az elítélt a büntetés kitöltését követően a későbbiekben ne kövessen el bűncselekményt. Az ilyen módon végrehajtott büntetés lehet a reszocializáció alapja. Nemcsak az elkövetőnek kell azonban felkészülnie a társadalomba való visszatérésre, a társadalomnak is fel kell készülnie arra, hogy őt visszafogadja. A társadalomba való visszailleszkedés esélyét veszélyezteti, és egyúttal a társadalom ezirányú érdekét sérti az, ha az aktuális információs igényen időben túlterjeszkedve taglalja újra meg újra a sajtó a cselekményt.

Amikor 1996-ban a Sat1 televízió tévéfilmet készített a Lebach-gyilkosságról, az indítványozó tiltakozása ellenére a Szövetségi Alkotmánybíróság úgy döntött¹¹, hogy nincs akadálya annak, hogy a filmet a televízió műsorra tűzze, mivel az fiktív nevet használt és nem jelenítette meg képen az érintettet.

---

¹¹ BVerfG, 1 BvR 348/98 vom 25.11.1999

A Caroline-ügy

Caroline monacói hercegnő alkotmányjogi panasszal¹² fordult a Szövetségi Alkotmánybírósághoz három - őt érintő - bírósági ítélet¹³ miatt, melyek a közismert személyek mindennapi és magánéletét ábrázoló fotók nyilvánosságra hozatala ügyében születtek.

Az alapeljárások alperese a „Freizeit Revue” és a „Bunte” című magazin kiadója volt, melyekben különböző szövegkörnyezetben Caroline monacói hercegnőt ábrázoló fotók jelentek meg.

Az ügy 1993-ban kezdődött, amikor a „Bunte” egy számában több fotó is megjelent az indítványozóról különböző képaláírásokkal. Egy lovaglás közben készített kép a „*Caroline és a melankólia. Az élete egy regény számtalan szerencsétlenséggel*” aláírást tartalmazza. Nem sokkal később több oldalas cikk jelent meg a hercegnőről képekkel illusztrálva. Ezek egyikén az indítványozó leányával egy csónakban látható; a kép aláírása: „*Egy forró nyári nap. Caroline hercegnő leányával evezget. New Yorktól Londonig a 'szépek és gazdagok' mind a Caroline-stílusról beszélnek: yacht helyett kenu, kaviár helyett szendvics.*”

Egy másik fényképen karján egy kosárral a piacra tart. A kép alatt kisbetűs felirat: „*A háziasszony, Caroline Casiraghi. Szeret maga bevásárolni.*” További képeken Vincent Lindon színésszel látható egy kertvendéglőben, az aláírás: „*A bejárattól a harmadik asztal minden szombat este Caroline-nak van lefoglalva. Caroline és Vincent Lindon ugyanolyan vendégek itt, mint a pék, a környékbeli gazdák, vagy a helybeli pap.*”¹⁴

A hercegnő Németországban bírósághoz fordult a fotók nyilvánosságra hozatala ellen.

Az eljáró polgári bíróságok az ügy megítéléséhez elsősorban a szerzői jogi törvényt vették alapul, mely szerint képet csak az érintett hozzájárulásával szabad terjeszteni, vagy nyilvánosságra hozni. A hozzájárulást - kétség esetén - megadottnak kell tekinteni, ha az érintett a kép elkészítéséért díjazásban részesült. Nem szükséges az érintett hozzájárulása, ha a kép aktuális eseményt, kortárs személyiséget mutat be, vagy nyilvános rendezvényen készült, vagy amelyen a szereplők nem központi figurák. Szintén nem szükséges az érintett hozzájárulása abban az esetben, ha a kép nem megrendelésre készült, feltéve, hogy a terjesztés kulturális, művészeti célokat szolgál. Amennyiben az érintett jogos érdekét sérti, úgy e törvényi felhatalmazás nem terjed ki a terjesztésre és a kiállításra.

Aktuális eseményekről készült képnek minősülnek a szerzői jogi törvény szerint azok a képek, melyek kortárs személyiséget - különösen abszolút kortárs személyiséget - ábrázolnak. Annak meghatározásához, hogy kit tekintünk abszolút kortárs személyiségnek, az a mértékadó, hogy a közvélemény számára az érintettet ábrázoló képnek jelentősége van-e és az általános információigény kielégítésének jogos érdeke indokolja a képi megjelenítést. Az indítványozó, aki a monacói herceg legidősebb gyermeke, e személyi körbe tartozik.

Azonban a kortárs személyiségeket ábrázoló képeket sem lehet hozzájárulásuk nélkül korlátlanul terjeszteni. A szerzői jogi törvény szerint nem engedhető meg a terjesztés akkor, ha az az érintett jogos érdekével ellentétes. Minden esetben mérlegelni kell, hogy a személyiségi jog a közvéleménynek a sajtószabadságban megnyilvánuló információk érdekével nem áll-e ellentétben.

A kortárs személyiségeket is megilleti az a jog - ahogy mindenkit -, hogy tiszteletben tartsák azt az igényét, hogy lakásán kívül is védve legyenek a nagy nyilvánosság elől. A védettség előfeltétele, hogy a széles nyilvánosság elől olyan, bárki számára világosan elzárt helyiségről legyen szó, mely például egy étterem különterme vagy egy telefonfülke. Az érintett joga ahhoz, hogy harmadik személyektől zavartalanul élhessen különösen azokban az esetekben nyilvánvaló, amikor az érintett helyzete kifejezetten magánjellegű. Az érintett ilyenkor ugyanis annak tudatában cselekszik, hogy tevékenysége nem a széles nyilvánosság előtt játszódik és magatartásából nyilvánvaló, hogy cselekedetét nem a nyilvánosság előtti bemutatásnak szánja.

Ebbe a magánszférába avatkozik jogosulatlanul bele az, aki a mit sem sejtő személyről képet készít, például a kulcslyukon át figyel meg, vagy ha a kép ugyan nyilvánosan készül, de olyan meglepetésszerűen, hogy az érintett nem tud kitérni előle.

Az indítványozó, Caroline monacói hercegnő álláspontja szerint az alapeljárás alperese megsértette az indítványozó magánélethez fűződő jogát azon képek és szöveg közzétételével, melyek őt egy

¹² BVerfGE 101, 361; BVerfG, 1BvR 653/96 vom 15. 12. 1999. Ez a második ú.n. Caroline-ítélet. (Az első alkotmányjogi panaszt az alkotmánybíróság elutasította; BVerfGE 97, 125; 1 BvR 1861/93, 1864/96, 2073/97)

¹³ das Urteil des Bundesgerichtshofs vom 19. Dezember 1995 - VI ZR 15/95;
das Urteil des Hanseatischen Oberlandesgerichts Hamburg vom 8. Dezember 1994 - 3 U 64/94;
das Urteil des Landgerichts Hamburg vom 4. Februar 1994 - 324 O 537/93.

¹⁴ A kertvendéglőben készült az a kép is, melyen Vincent Lindon az indítványozónak kezét csókol, azonban e kép ügyében a hercegnő a Bundesgerichtshof-nál sikerrel járt el jogai védelme érdekében.

kertvendéglő bizalmas légkörében folytatott beszélgetés közben mutatják. A vendéglőben való megjelenéssel a hercegnő ugyan kitette magát egy korlátozott nyilvánosságnak, mivel a többi vendégek és más személyek is észrevehették és megfigyelhették őt, azonban különbséget kell tenni közöttük, hogy valakit a véletlenül a környezetében lévők meglátnak, vagy ilyen környezetben azért készítenek róla fényképet, hogy azt közzétegyék.

A hely félreeső voltáról, bizalmas légköréről és a képen látható jelenetről könnyen felismerhető, hogy az indítványozó kíséreléssel magában kívánt lenni. A képek titokban, az indítványozó által észrevehetetlenül, nagy távolságot befogni képes teleobjektívvel készültek, ezért az egésznek kukkolás jellege van. A fotóriporter nem avatkozhat be ilyen gátlástalanul a magánszférába.

A többi képek tekintetében a lapok elleni perorvoslati eljárás nem járt eredménnyel. Ezek a képek ugyanis nem érintik az indítványozó védett magánszféráját. A fotók mindenki számára megközelíthető nyilvános helyen készültek. Az indítványozó alávetette magát a nyilvánosságnak és ezzel maga is a nyilvánosság részévé vált. Sem a kép elkészítésének helye nem utal a nyilvánosságtól való visszavonultságra, sem azok karaktere nem tekinthető a fentebb taglalt védett magánszférába tartozónak. Az a tény, hogy a kérdéses képek titokban készültek, még nem jelent alapot arra, hogy a nyilvánosságra hozatal megtiltás: a kortárs személyiségek kötelesek eltűrni azt, hogy tudomásuk nélkül, akár titokban kép készüljön róluk, ha nyilvánosan megjelennek.

Hasonlóképpen nem lehet megtiltani azon okból sem a képek terjesztését, hogy azok nem az indítványozó valamely közfeladatának gyakorlása során készültek, hanem tágabb értelemben a magánéletét ábrázolják. A közvéleménynek akceptálható érdeke fűződik ahhoz, hogy egy abszolút kortárs személyiséget ilyen képen ábrázolva is láthasson; nem szükséges a képnek a betöltött közfeladat gyakorlásával összefüggenie.

Ugyanakkor a fényképek nyilvánosságra hozatalának nincs olyan korlátja, mely azokat a magánszféra védelme szempontjából aszerint különböztetné meg, hogy magánterületen, vagy közterületen készültek. A magánélet határait a képen ábrázolt téma határozza meg. A magánélet határai kiterjednek azokra a családi, vagy mindennapi életben gyakran előforduló eseményekre is, melyek szükségképpen nyilvános helyen, közterületen történnek. A nyilvánosság előtt történő események esetében a magánszféra védelme azonban nem korlátlan: mihelyt valaki mással kommunikál, vagy a társasági életben megjelenik, létrejön egy társadalmi kapcsolat, mely az ő kizárólagos rendelkezési jogának korlátozásához vezet.

Helytelenül ítélték meg az eljáró bíróságok és a Bundesgerichtshof (BGH) is azt, hogy a kertvendéglőben készült képeken kívül a többi kép nem tartozik az indítványozó védett magánszférájába.

E képek elkészítése és terjesztése egyaránt megsértette a hercegnő emberi méltóságát, mivel a felvételek titokban készültek, kihasználva gyanútlanágát és védtelenségét. Minden képen látszik, hogy nem érzi magát megfigyelve, tehát a fénykép készítője és a terjesztő az indítványozó nyilvánvaló akarata ellenére cselekedett. Az indítványozó személyét csak eszköznek tekintették a példányszám emelése és a nyereség növelése érdekében. Ebből a szempontból figyelembe kell azt is venni, hogy a képek nyilvánosságra hozatalával előállott személyiségi jogi sérelem és a képek elkészítése között közvetlen összefüggés van, mivel a kiadók által fizetett magas honorárium a fotósokat még inkább az ilyen képek elkészítésére sarkallja.

A Bundesgerichtshof értelmezése - mely szerint a magánszféra csak abban az esetben védendő, ha az érintett visszavonul olyan félreeső helyre, melyről objektíve felismerhető, hogy ott magában kíván lenni és viselkedéséről is lerí, hogy e visszavonultságnak tudatában van, mert olyan magatartást tanúsít, melyet nyilvános helyen nem tenne - lényegesen korlátozza a védett magánszféra terjedelmét. A BGH által alkalmazott kritériumok alkotmánykonform értelmezésének meg kellett volna akadályozni azt, hogy a képek további úgynevezett női- és társasági lapokban megjelenhessenek. Ez vezetett oda, hogy az indítványozó 1999-ben született leányáról titokban készült fotók is megjelenhettek, holott a szülők nyilvánvaló akarata az volt, hogy a szenzációhajhász lesifotósoktól a gyermeket megóvják.

Az alapeljárás alperesének, a fotókat megjelentető lapok kiadója érvelésének alapja, hogy a sajtószabadság egy demokratikus és szabad állam és társadalom nélkülözhetetlen eleme. Ez a jog egyaránt védi a tisztán információs és a társasági életről szóló tudósítások szabadságát. A politikai és a más témáról szóló tudósítások között e szabadság alapján nem lehet különbséget tenni. A média szükséges eszköze a közösségi viszonyok kialakulásának és fenntartásának, ezért elkerülhetetlen, hogy a sajtó a köz- és társadalmi életről is tudósítson. Nem szabad a szerzői jogi törvénynek azt a szabályát, mely szerint közzétehető a kép, ha az aktuális eseményt, kortárs személyiséget mutat be, vagy nyilvános rendezvényen készült, megszorítóan értelmezni.

Az indítványozó abszolút kortárs személyiség, mely kategóriába mindazok beletartoznak, akik születésük, rangjuk, vagy teljesítményük alapján az átlagemberek közül kiemelkednek és ezáltal a nyilvánosság látókörébe kerülnek. Mivel jelen esetben egy uralkodó család tagjáról van szó, kétség sem merülhet fel e minősítés tekintetében. Az indítványozó egy örökletes monarchia „First Lady”-je és nem a sajtó áldozata; születése óta a monacói uralkodóház egyik „reklámja”. Születésükori képe árverésen 7 millió frankért kelt el. A média ugyanakkor nem hagyhatja figyelmen kívül azt sem, hogy a közvélemény érdeklődését a hercegség maga is szította. Mindezekon túl egy örökletes monarchia családtagjai - különösen a First Lady - példaképül is szolgálnak.

A lap kiadója a Bundesgerichtshof álláspontjára hivatkozott, mely szerint az abszolút kortárs személyiségekről - ha nyilvánosan megjelennek - engedélyük nélkül szabad képet készíteni. Ritka kivételek közé tartozik az, amikor a nyilvánosság előtti megjelenés egyúttal a védendő magánszféra körébe tartozónak tekinthető. Az a BGH által megállapított kritérium, mely szerint minden esetben tekintetbe kell venni azt, hogy az érintett személynek tudomása van-e arról, hogy figyelik, irreleváns és súlyosan sérti a sajtó szabadságát.

A fotókról nem lehet azt állítani, hogy azok nem korunk eseményeit ábrázolják. Az indítványozó köteles eltérni - mint abszolút kortárs személyiség - , hogy a közvélemény jogosan tart igényt arra, hogy tudja, hol tartózkodik és hogyan viselkedik. A sajtó feladata, hogy ennek az igénynek eleget tegyen és a nyilvánosságot írott és képi formában tájékoztassa. E kérdéses fotók az indítványozó társaséletét és nem magánéletét mutatták be, ennél fogva a méltóságát sem sérthették. Az, hogy egy lesifotós készítette a képeket, az eredményen nem változtat: a felvételeket egy turista is készíthette volna.

A Szövetségi Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt részben megalapozottnak találta, mivel az általános személyiségi jog védelme körébe tartozik a képmáshoz való védelem is. Az alapjogok feladata, hogy biztosítsák a személyiség védelmének olyan elemeit is, melyek nem önálló szabadságjogok. A teljes védelmet az biztosítja, ha a személyiség kiteljesítése elleni újabb keletű veszélyekkel szemben (melyek elsősorban a technikai és tudományos fejlődés következményei) is alkalmazzuk az alapelveket.

Az indítványozónak nem általános és teljes körű kötelessége, hogy fotózás céljából bárkinek rendelkezésére álljon, ezért az alkotmánybíróság korábbi határozatainak ilyen értelmezése az adott esetre vonatkozó hibás általánosítás. Ugyanakkor arra vonatkozó joga sincs senkinek, hogy csak úgy engedje láttatni, képen megjeleníttetni magát, ahogy az számára kedvező. Az ilyen tágan értelmezett védelem nemcsak a védelem eredeti célját, a személyiség kibontakoztatását gátolná meg, de sértené a harmadik személyek szabadságát is.

Az indítványozó azonban a kérdéses fotók esetében nem azt kifogásolta, hogy azok előnyösen, vagy hátrányosan ábrázolják, hanem alapvetően azt, hogy egyáltalán e képek elkészültek és azokat az újság nyilvánosságra hozta olyan esetről, melyben ő nem közfeladata ellátása közben látható, hanem mindennapi tevékenysége során jelent meg nyilvánosan.

A képmáshoz való jog biztosítja az érintett számára azt a lehetőséget, hogy döntsön az őt ábrázoló kép elkészítéséről és terjesztéséről. E tekintetben mindegy, hogy a kép az érintett közfeladat ellátása körében, vagy magánéletébe pillantva mutatja. A védelem jogából az következik - hasonlóan a kimondott szó védelméhez való joghoz¹⁵, - hogy az érintettnek joga van ahhoz, hogy magatartását és cselekedeteit ne örökítsék meg és azok ne legyenek bármikor a széles nyilvánosság előtt terjeszthetők. Ez a lehetőség a technikai fejlődés következtében jelenleg még jelentősebb, mivel már nemcsak nagy teljesítményű fényképezőgépekkel, hanem műholdról is, vagy akár rossz látási viszonyok között is lehet képet készíteni.

A reprodukciós technika változásával a nyilvánosság formája is megváltozott. Az észlelhető és érzékelhető nyilvánosságot, mely az embert körülveszi, a média nyilvánossága váltotta fel. Így különböztethető meg a bírósági tárgyalás nyilvánossága aszerint, hogy azt a teremben jelen lévő publikum követi-e, vagy a média közvetíti. A média közvetítése által szöveget és képet is ki lehet az eredeti környezetéből ragadni, s így annak tartalma megváltozhat, vagy szándékosan megváltoztatható.

A képmáshoz való védelem különböző aspektusai közül jelen esetben csak kép elkészítése és a nyilvánosságra hozatal kerülhet szóba, mivel a képek megváltoztatásáról, vagy meghamisításáról nem beszélhetünk. Az indítványozó is megerősítette, hogy a kifogásolt képek és a hozzá fűzött kommentárok a valóságnak megfelelő helyzetet ábrázolják, ő pusztán azt nem szeretne volna, hogy a magánszférájába tartozó helyzeteket megörökítsék és a széles nyilvánosság elé tárják.

¹⁵ Ld. Kohl-ítélet: BverwG 3 C 41.03; kihirdetve: 2004. június 23.

A magánszféra védelme a képmáshoz való jog védelmével szemben - bár az is az általános személyiségi jogok körébe tartozik - nem elsősorban az ábrázolás, hanem a közlés témája és helye szerint ítélendő meg. Ezek olyan események, melyek információtartalma tipikusan magánjellegűnek tekinthető, mivel nyilvánosságra hozataluk illetlennek, vagy kellemetlennek tűnik, vagy akár a környezetből negatív reakciókat válthat ki.

Mindezek mellett azonban a védelemnek van „területi kiterjedése” is, melyben az érintett elengedheti magát tudva, hogy viselkedését nem figyelik. Főszabályként ez egy helyiség, melyben lehetőség nyílik arra, hogy figyelő tekintetek nélkül úgy viselkedjék, ahogy a nyilvánosság előtt nem (feltétlenül) tenné. Akinek nincs lehetősége arra, hogy olykor visszavonuljon előbb-utóbb pszichésen túlterheltté válik, mivel folyamatosan arra kell figyelnie, hogy a környezetére milyen hatást gyakorol, és vajon helyesen viselkedik-e. Az, hogy valaki akarva, vagy akaratlanul a közélet szereplőjévé válik, még nem jelenti azt, hogy elveszti a jogát magánszférája védelméhez. Ez vonatkozik éppúgy a demokratikusan választott tisztséget betöltő személyekre is, akik a nyilvánosság előtt kötelesek tevékenységükről elszámolni, de nem tartoznak számadással a magánéletükről, amennyiben az nem függ össze hivataluk betöltésével.

A magánszféra az otthon falai között mindenképpen fennáll, azonban a személyiség szabad kibontakoztatásából következően nemcsak a lakás területére korlátozódik, mivel az a cél, amelyet e védelem szolgál nem ér véget a lakás, vagy birtok határainál. A személyiség szabad kibontakoztatását súlyosan korlátozná az, ha az érintett csak saját otthona falain belül védhetné meg magát a kíváncsi tekintetek elől. A szükséges pihenés csak olyan helyen valósulhat meg, ahonnan a média által biztosított nyilvánosság ki van zárva, legyen az akár a szabadban is, ha a széles nyilvánosság nyilvánvalóan nincs jelen, és az érintett nincs a közvélemény figyelme előtt. Ez különösen figyelembe veendő azokban az esetekben, ahol a modern technika eljárásaival a visszavonultságot anélkül lehet áthágni, hogy azt az érintett észlelhette.

Az otthon falain kívül a védett magánszféra határai nem húzhatók meg általánosan és absztrakt módon. Sokkal inkább meghatározó jelentősége van annak a helynek, ahol az érintett éppen tartózkodik. Döntő jelentőségű az, hogy az érintett alapos okkal - és harmadik személyek számára is felismerhetően - gondolhatja, hogy nincs kitéve a nyilvánosság figyelő szemének.

Azt, hogy e feltételek fennállnak-e, minden esetben külön meg kell vizsgálni. Olyan helyek, melyeken az érintetten kívül több ember is tartózkodik, főszabályként a magánszféra védelméhez fent említett előfeltételnek nem felelnek meg, hiszen nem jelentheti azt a visszavonultságot (elszigeteltséget), melyet a személyiség szabad kibontakoztatását célzó védelem indokolna. Nem az határozza meg a védelem indokoltságát, hogy egyedül van-e, vagy társaságban, hanem az események körülményei.

Amennyiben azonban az érintett tisztában van azzal, hogy általában magánügyek körébe tartozó dolgot nyilvánosan tesz, vagy ráutaló magatartásából e tudomásulvétel nyilvánvaló - különösen, ha tevékenységéről szóló tudósításra vonatkozóan szerződést kötött - úgy a magánszféra védelmére utóbb nem hivatkozhat.

Jelen esetben nemcsak a szerzői jogi törvény személyiségvédelmi rendelkezéseit kell figyelembe venni, hanem az alaptörvénynek a sajtószabadságra vonatkozó szabályait is.

A sajtószabadság központi kérdése az, hogy egy sajtóorgánium saját tartalmát, formáját, megjelenését is meghatározhassa. Ehhez tartozik az is, hogy a tudósításokat képpel illusztrálják-e, és ha igen, akkor milyen módon. E szabadság nem szorítkozik meghatározott képek megjelentetésére.

A sajtószabadság azt szolgálja, hogy mindenki szabadon alakíthassa véleményét és egyúttal a közvéleményt is. Ez csak olyan tudósítási szabadság esetén teljesülhet, melyben sem tiltva sem előírva nincs mit kell a tudósításnak tartalmaznia. Az, hogy a sajtónak véleményalakító szerepe van, nem zárja ki, hogy egyúttal szórakoztató funkciót is ellásson; e kettő nem ellentéte egymásnak. Ez utóbbi bizonyos körülmények között sokkal inkább késztet elgondolkodásra, mint a pusztán tényközlés. Mindezek mellett tapasztalható a médiában az a tendencia is, hogy az információközlés és a szórakoztatás ne különüljön el egymástól; egyre több olvasó szerzi a számára fontos, vagy őt érdeklő információkat ezekből a forrásokból. Mindezeket tekintetbe véve a szórakoztató célú újságírás is a sajtószabadságra vonatkozó alapjogi védelem alatt áll.

A Bundesgerichtshof ítélete az alkotmánybíróság szerint túlnyomó részben kiállja az alkotmányosság próbáját.

Alkotmányjogi szempontból vitathatatlan, hogy az ítélet a szerzői jogi törvényben előírt tényállási előfeltételeknek megfelel, mivel - noha az indítványozót a képek nem közfeladata ellátása közben ábrázolják - a közvélemény információs érdeke megalapozta a képek közzétételét. A mindennapi eseményekről szóló képek terjesztéséhez nem szükséges az érintettek hozzájárulása. Annak érdekében, hogy a sajtó szabadságát a személyiségi jogok indokolatlanul ne korlátozzák, a bírói joggyakorlat szerint nemcsak a politikai, vagy történelmi jelentőségű események, hanem a

közvélemény információs érdeke is meghatározza azt, hogy mit tekintünk a mindennapi események körébe tartozónak. A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságának alapja, hogy a törvényes kereteken belül tágas játéktér nyílik arra, hogy a média maga határozza meg, hogy milyen formában kívánja a közérdeklődést kielégíteni; a szórakoztató (bulvár) újságírás nem kivétel ez alól.

Nem lehet kifogásolni azt sem, hogy a BGH a mindennapi események körébe¹⁶ a szerzői jogi törvény rendelkezései alapján olyan személyekről készült képeket is beleért, amelyek nem egy pontosan meghatározott eseményen készültek, hanem olyan személyt ábrázolnak, aki egy meghatározott eseménytől függetlenül - státuszánál fogva - a köz érdeklődésére számot tart. A szerzői jogi törvény keletkezésének kora óta a média jelentősége megnőtt, azonban ebből még nem következik, hogy a joggyakorlatban és a jogirodalomban is használatos „abszolút kortárs személyiség”¹⁷ kifejezés a törvényből, vagy az alkotmányból következne. A tartományi bíróságok és a BGH ezt olyan személyek megjelölésére használja, akikről készült képek a nyilvánosság érdeklődésére számot tartanak. Ennek azonban csak addig van jelentősége, amíg a közérdeklődés és az érintett jogos érdeke nem mond ellent egymásnak. Azon képek nyilvánosságra hozatala, melyek a kortárs személyiségeket funkciójuk ellátása közben ábrázolja, nem jelentik a személyiségi jogok korlátozását.

A közfeladatot ellátó személyekről közzétehető képeket nem lehet csak azokra a képekre korlátozni, melyek feladatuk ellátása során mutatják őket; ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a kortárs személyiségekről bármilyen képet korlátlanul lehetne a sajtóban terjeszteni.

A BGH által alkalmazott tényállásbeli kritériumok, melyek a szerzői jogi törvény alkalmazásában „jogos érdeket” jelentenek, alkotmányosan szintén nem kifogásolhatók. A megtámadott ítéletben az abszolút kortárs személyiségeket is megillető védett magánszféra előfeltétele az olyan területi visszavonultság¹⁸, melyből nyilvánvalóan felismerhető, hogy az érintett magában kíván lenni és bízva ezen visszavonultságában úgy viselkedik, ahogy azt a széles nyilvánosság előtt nem tenné. A Bundesgerichtshof megítélése szerint csak abban az esetben lehetne megállapítani, hogy a szerzői jogi törvénybe ütköző módon kerültek nyilvánosságra a képek, ha azokat a fenti szituációban titokban, vagy „rajtaütésszerűen” készítették volna el.

A visszavonultság kritériuma egyfelől azt a célt szolgálja, hogy az általános személyiségi jog védelmét az érintett lakóhelyén kívül is biztosítsa, azaz ne kelljen úgy éreznie magát és aszerint viselkednie, hogy folyamatosan figyelik. Másfelől azonban nem korlátozza mértéken felül a sajtó szabadságát, mivel nem tiltja meg azt, hogy a kortárs személyiségekről kép(riport) készüljön, amennyiben az érintettek a nyilvánosság előtt megjelennek. A közvélemény jelentős információs érdeke ilyen esetben megelőzi az érintett magánszférájának védelméhez való jogát. A Bundesgerichtshofnak aszerint kellett volna mérlegelnie, hogy az érintett magatartása az adott helyzetben felismerhetően a magánszférájához „igazodik”-e. Az elvonultság akkor biztosítja a személyiség szabad kibontakoztatásához szükséges védelmet, melyben az érintett felszabadultan viselkedhet és nem kell fényképezőgépek és kamerák kereszttüzeiben éreznie magát. A vizsgált esetben a Bundesgerichtshof szerint a visszavonultság nem állt fenn, ezért a döntést megalapozó tényállásból ez az elem hiányzott.

Végül alkotmányos szempontból - a közérdeklődésre számot tartó információ és a magánélet védelme ütközésének mérlegelésekor - annak sincs jelentősége, hogy a közérdeklődésre számot tartó információt milyen módon szerezték. Az a pusztán tény, hogy a kép titokban, vagy „rajtaütésszerűen” készült, önmagában még nem jelenti a magánszféra sérelmét. Mivel a BGH döntése azon alapult, hogy a képek az érintettet nem visszavonultságában ábrázolják, a döntés a Szövetségi Alkotmánybíróság álláspontja szerint e tekintetben sem vonható kétségbe.

Az alkotmányos követelmények a megtámadott ítéletben tekintetben nem teljesültek, hogy az indítványozónak nem állt módjában személyiségvédelmi szempontból gyermeke és a családi élete fokozott védelmét biztosítani.

A Szövetségi Alkotmánybíróság a képek ügyében a következőképpen döntött:

Azon képek esetében, amely az indítványozót a piacon, vagy kísérőjével egy nagy forgalmú lokálban ábrázolja, nincs alapja az alkotmányos kifogásnak. Azon képek ellen sincs szükség a beavatkozásra, melyek az indítványozót egyedül ábrázolják, amint lovagol, vagy biciklizik. Az, hogy az indítványozó egyedül kívánt lenni, még nem alapozza meg azt, hogy az esemény a magánszférájába tartozna, s ennél fogva védettnek kellene tekinteni.

A Bundesgerichtshof ítélete szerint az a kiadvány sértette meg az indítványozó személyiségének védelméhez fűződő jogát, amely őt gyermekeivel együtt ábrázolja, ezért e döntések ügyében az alkotmánybíróság új eljárásra kötelezte az alapügyben eljáró bíróságot.

¹⁶ „Bereich der Zeitgeschichte”

¹⁷ Absolute Person der Zeitgeschichte

¹⁸ Örtliche Abgeschiedenheit

Az Európai Emberi Jogi Bíróság a von Hannover vs. Németország ügyben¹⁹ egyhangúlag úgy döntött, hogy az európai emberi jogi egyezmény 8. §-ába foglalt magánélet védelméhez való jog sérült.

Az indítványozó hercegnő mint a hercegi család tagja több kulturális és jótékonyági alapítvány (pl. Stiftung Prinzessin-Grazia) elnöki tisztét is ellátja, valamint különböző reprezentációs kötelezettségének (pl. a vöröskereszt báljának megnyitója) is eleget tesz. Nem visel azonban a monacói államban, sem annak megbízásából semmilyen állami tisztséget.

Caroline von Hannover hercegnő a kilencvenes évek eleje óta próbálja különböző európai országokban - gyakran a bíróság segítségével hívásával - megakadályozni, hogy a bulvársajtó a magánéletére vonatkozó fényképeket közzétegyen. A kifogásolt fotók a *Bunte* és a *Freizeit Revue*, valamint a *Neue Post* című német lapokban jelentek meg.

Az indítványozó állítása szerint a német bíróságok elutasító döntése az ő magánszférához való jogának sérelmét okozta. Az európai emberi jogi egyezmény 8. §-a kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák. E jog gyakorlását csak akkor lehet törvénnyel korlátozni, ha az a demokratikus társadalmi élet érdekében szükséges, mégpedig nemzet-, vagy közbiztonsági okból, az állam gazdasági jólétének és a közrend védelmében, valamint a bűncselekmények megakadályozása érdekében, az egészség, erkölcs és mások jogai és szabadságai védelmében.

Az indítványozó állítása szerint amint elhagyja lakhelyét, azonnal lesifotósokba ütközik, akik minden lépését követik, akár bevásárol, gyermekeit hozza el az iskolából, sétál, vagy sportol. A magánszférája szinte megszűnt, mivel nem tud szabadon mozogni anélkül, hogy valahol ne fényképeznék. Az indítványozóról - nem hivatalos minőségében - készült képek jelentős részét Franciaországban vették fel, ahol azok nyilvánosságra hozatalához az ő előzetes beleegyezése szükséges, ezt megkerülendő, azokat Németországban tették közzé.

A bíróság emlékeztet arra, hogy a magánélet egy sor olyan fogalmat is magába foglal, mely egy személy identitását jelenti, így nevét, vagy a képmásához való jogot. Ezen felül a bíróság álláspontja szerint a magánélet védelme a személy fizikai integritását is jelenti. Kétségteljesen megállapítható hogy azok a közzétett képek, melyek az indítványozót gyermekeivel, vagy más személyek társaságában mindennapi életük során ábrázolják, a magánéletet érintik. Mérlegelni kell azonban a magánélet védelméhez való jog és a sajtószabadság ütközését.

A véleménynyilvánítás szabadsága érvényes a fényképek közzétételére is, azonban e területen nagy jelentőséggel bír a jó hírnév és mások jogainak védelme is, mivel jelen esetben nem „vélemény”, hanem fényképek terjesztéséről van szó, még hozzá olyanokról, melyek egy emberről igen személyes, vagy akár intim információkat hordoznak.

A bíróság mérlegelése során figyelembe vette, hogy a fényképek milyen körülmények között készültek: azok mindegyike Caroline von Hannover hercegnő mindennapi életét ábrázolja, azokat az ő tudta és beleegyezése nélkül, olykor titokban készítették. A képek nem tekinthetők közérdekűnek, mivel azokon az indítványozó semmilyen közfeladatot nem lát el, azok és a velük együtt megjelent cikkek kizárólag magánéletét taglalják.

Természetesen lehet olyan eset, melyben a közvéleménynek joga van meghatározott körülmények között valakinek a magánéletét is megismerni, e tárgyalt eset azonban nem tartozik ebbe a körbe. A bíróság megítélése szerint a nyilvánosságnak jelen esetben nem fűződik legitim érdeke ahhoz, hogy megtudja, hogy Caroline von Hannover hercegnő hol van, magánéletében mit csinál, még akkor sem, ha nyilvános helyen tartózkodik és egyébként széles körben ismert személyiség. Mindamelllett még ha fenn is állna ez az érdek, valamint figyelembe véve a fotókat közzé tevő lapok gazdasági érdekét is, azok jelen esetben nem előzhetik meg az indítványozó magánéletének védelméhez való jogát.

A bíróság szükségesnek látja kiemelni, hogy a magánélet védelme mindenkit megillet, azt is, aki egyébként közzereplő; magánéletének védelmét és tiszteletben tartását ő is joggal elvárhatja. A német bíróság által felállított kritérium - mely szerint különbséget kell tenni az „abszolút kortárs személyiség” és a „relatív kortárs személyiség” között - nem biztosít hatékony védelmet az indítványozó számára.

Mindezek alapján a bíróság úgy döntött, hogy - noha az államnak e területen jelentős szabályozási játéktere van - a német bíróságok az ütköző érdekek között nem megfelelően mérlegeltek, és megállapítja, hogy az érintettek az egyezmény 8. §-ában megfogalmazott joga sérült.

A német állam és Caroline hercegnő peren kívüli egyezség útján a hercegnő javára 115.000 euró kártérítésben egyezett meg - adta hírül 2005 júliusában a *Der Spiegel* című hetilap.

¹⁹ Ügyszám: 59320/00;